

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “เครือข่ายและกลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงกลยุทธ์การสื่อสาร ลักษณะเครือข่ายการสื่อสาร รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ข้อมูลทั้งหมดได้จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การศึกษาเอกสาร (Document Study) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสังเกตการณ์ (Observation)

จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปผลการวิจัยด้วยการนำข้อมูลมาตอบปัญหานำวิจัยหลัก 3 ข้อ ได้แก่

ส่วนที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) มุลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ

ส่วนที่ 2 เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ (สกส.) จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) มุลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ

กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี แบ่งออกเป็น 3 กลยุทธ์ ได้แก่

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสารเป็นกลยุทธ์ที่เกิดจากวิทยาการของ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่นำมาใช้ในการสื่อสารกับเกษตรกรที่เข้าอบรม โดยวิทยาการต้อง

ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นวิทยากรจากมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติก่อน แล้วจึงนำมาปรับประยุกต์ร่วมกับประสบการณ์ตรงของวิทยากรเองเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งสามารถแยกออกได้ดังต่อไปนี้ การสร้างความน่าเชื่อถือ เป็นเพื่อนอยู่เคียงข้าง เทคนิคดึงความสนใจ วิเคราะห์ผู้รับสาร และสร้างการมีส่วนร่วม

กลยุทธ์เกี่ยวกับสาร

กลยุทธ์เกี่ยวกับสารเป็นกลยุทธ์ที่จะกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีนอกจากเนื้อหาในหลักสูตรแล้ว เนื้อหาบางส่วนอาจเกิดจากสภาพปัญหาหรือสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น สารจึงต้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเฉพาะเจาะจง นั่นคือ เกษตรกรและต้องสร้างสารให้เหมาะสมกับวิธีการถ่ายทอดและสื่อต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอด โดยในส่วนี้แบ่งกลยุทธ์เกี่ยวกับสารออกได้ ดังนี้ การกำหนดเนื้อหาสารจากสภาพปัญหาจริงของเกษตรกร การกำหนดรูปแบบการอบรมตามระยะเวลาที่แตกต่างกันเพื่อสนองต่อความต้องการของเกษตรกร การนำเสนอสารอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

กลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้สื่อ

กลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้สื่อถือเป็นกลยุทธ์หนึ่ง ที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีได้ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจต่าง ๆ และสื่อมวลชน ซึ่งเป็นการใช้สื่ออย่างบูรณาการในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อลดทอนข้อจำกัดต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของเกษตรกร ซึ่งกลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้สื่อสามารถแบ่งออกได้ดังนี้ การใช้สื่อบุคคล การใช้สื่อเฉพาะกิจ การใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่ออย่างบูรณาการ

ส่วนที่ 2 เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ

องค์ประกอบและลักษณะการสื่อสารในเครือข่าย

องค์ประกอบของเครือข่าย

องค์ประกอบของเครือข่ายการสื่อสารประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ แกนนำเครือข่าย สมาชิกเครือข่าย และพันธมิตร ดังนี้

1. **แกนนำเครือข่าย** คือ กลุ่มหรือหน่วยงานที่มีบทบาทในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย ทั้งในด้านการกระจายข้อมูลข่าวสาร การริเริ่มประเด็นต่าง ๆ ของเครือข่าย การจัดกระบวนการต่าง ๆ ในการระดมสมอง หรือรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก การแสวงหาแนวทางในการผลักดันให้เกิดการตัดสินใจของเครือข่ายในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่เป็นแกนนำในการทำงานเกี่ยวกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มี 4 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (คกช.) ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

2. **สมาชิกเครือข่าย** คือ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาสังคม จำนวน 8 หน่วยงาน ที่ให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งแต่ละหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมก็มีเป้าหมายการเข้าร่วมที่แตกต่างกัน ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกมี ดังนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักเศรษฐกิจการเกษตร โครงการต้นกล้าอาชีพ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เกษตรอำเภอดำเนินสะดวก สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ สุพรรณบุรี และวัดเกาะ

3. **พันธมิตร** คือ หน่วยงานภายนอกที่ไม่ได้เป็นภาคีเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ แต่มีส่วนช่วยในการสนับสนุนเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในเรื่องต่าง ๆ หลังจากได้ติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายของสถาบันฯ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสถาบันฯ และภายนอก ได้แก่ เครือทีวีบูรพา เครือพาโนรามา มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ผู้แทนเกษตรทำนาอินทรีย์ภาคกลาง และ สสส. สุพรรณบุรี

ลักษณะการสื่อสารในเครือข่าย

ทิศทางการสื่อสาร (Direction) ของเครือข่ายมีทิศทางการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal Network) แบบสองทาง (Two-way Communication) โดยทุกเครือข่ายมีสถานภาพความเสมอภาคเท่าเทียมกัน เป็นการสื่อสารของเครือข่ายในระดับเดียวกัน นอกจากนี้ทิศทางการสื่อสารภายในระหว่างบุคคลในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ จะมีทิศทางการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal Network) เช่นเดียวกับเครือข่ายที่สมาชิกมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันและไม่มีการสั่งการลงมาจากสมาชิกคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการร่วมกันกำหนดและดำเนินงานภารกิจต่าง ๆ ซึ่งเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะและทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสาร 2 รูปแบบ ดังนี้ การสื่อสาร

แบบวงล้อ (Wheel Network) เป็นการสื่อสารที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิการเกษตรกรรมธรรมชาติ เป็นศูนย์กลางของการสื่อสาร เป็นส่วนที่เชื่อมต่อกับเครือข่ายอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก และมีบทบาทเชิงการสื่อสารเป็นดาวเด่น (Star) และการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) เป็นการทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในกลุ่มย่อย (Subgroups) ของเครือข่าย

บทบาททางการสื่อสาร

1. คนควบคุมข้อมูล (Gatekeeper) ได้แก่ มูลนิธิการเกษตรกรรมธรรมชาติ
2. ดาวเด่น (Star) ได้แก่ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
3. สะพาน (Bridge) ได้แก่ เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ
4. ล่าม (Liasion) ได้แก่ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ
5. กลุ่มย่อย (Subgroups) ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมเศรษฐกิจการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
6. คนขอบข่าย (Boundary spanning) ได้แก่ เครือที่วิบุรพา เครือพาโนรามา มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ผู้แทนเกษตรอินทรีย์ภาคกลาง และ สสส. สุพรรณบุรี
7. คู่ปลีกิวิเวก (Pair-Isolate role) ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอดำรงราษฎร์และวัดเกาะ
8. ผู้ปลีกิวิเวก (Isolate role) ได้แก่ สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์สุพรรณบุรี

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิการเกษตรกรรมธรรมชาติ

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ปัจจัยด้านความศรัทธาในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ และปัจจัยด้านความเชี่ยวชาญของวิทยากร

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ปัจจัยด้านความตั้งใจในการเข้าร่วม ปัจจัยด้านการ

เบิกจ่ายงบประมาณจากภาครัฐ เกษตรกรไม่นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปปฏิบัติ บุคลากรในการติดตามประเมินผลไม่เพียงพอ และการอบรมไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลเรื่องเครือข่ายและกลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนา การเรียนรู้ เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จะอภิปรายตามกลยุทธ์ต่าง ๆ และองค์ประกอบต่าง ๆ ของเครือข่าย ดังนี้ กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร กลยุทธ์การสร้างสาร กลยุทธ์การใช้สื่อ เครือข่ายการสื่อสาร และปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

โดยอภิปรายประกอบแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาอ้างอิงในบทที่ 2 และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรแบบยั่งยืนและปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องกลยุทธ์การสื่อสาร

ซึ่งการอภิปรายผลจะเป็นการอภิปรายตามองค์ประกอบต่าง ๆ ในเครือข่ายและกลยุทธ์การสื่อสาร ดังนี้

ข้อที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) มุลนิทสิกรมธรรมชาติ

ข้อที่ 2 เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิทสิกรมธรรมชาติ

ข้อที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิทสิกรมธรรมชาติ

กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิทสิกรมธรรมชาติ

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร (S)

ในกระบวนการเผยแพร่ความคิดเกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี วิทยากรในฐานะผู้ส่งสารถือได้ว่ามีบทบาทและอิทธิพลต่อเกษตรกรที่เข้าอบรมเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่การเป็นผู้ถ่ายทอดสาร การเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงและความเชี่ยวชาญ การที่เกษตรกรจะยอมรับและยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำ

การเกษตรจึงต้องอาศัยวิทยากรในฐานะสื่อบุคคลเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปตามที่อรรณพ ปิณฑน์โอวาท (2537, น. 119) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับอิทธิพลของผู้ส่งสารว่าเป็นสิ่งจำเป็นและจะเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ ซึ่งอิทธิพลที่สำคัญของผู้ส่งสาร นั่นคือความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ได้แก่

1. บุคลิกภาพของผู้ส่งสาร ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ความมีอำนาจ ลักษณะที่การแสดงออก ลักษณะนิสัยอื่น ๆ เช่น ความนอบน้อม การปรับตัวเองให้เข้ากับบริบท วุฒิภาวะ ความน่าไว้วางใจ เป็นต้น

2. ความรู้และความสามารถของผู้ส่งสาร ได้แก่ ระดับการศึกษาขั้นสูงสุด ความรู้เกี่ยวกับผู้รับสาร ความเชี่ยวชาญ ความรู้เกี่ยวกับบริบทและสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์การทำงาน การฝึกอบรม เป็นต้น

3. คุณสมบัติในการสื่อสาร หรือเชื่อมโยงสารไปยังผู้รับสาร ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการพูด การรับฟัง การโน้มน้าวใจ เป็นต้น

4. ความมีพลัง หมายถึง ผู้ส่งสารที่มองดูแล้วมีความชัดเจน กระตือรือร้น ความเชื่อมั่นและความเข้าใจในตัวผู้รับสาร

5. การมีพื้นฐานร่วมกัน หมายถึง พื้นฐานร่วมกันระหว่างแหล่งสารกับผู้รับสารในเรื่องของค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ความน่าสนใจ เมื่อผู้รับสารรู้ว่าผู้ส่งสารมีพื้นฐานร่วมกันกับตน จึงสามารถคล้อยตามได้ง่าย

นอกจากความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารแล้ว วิทยากรในฐานะผู้ส่งสารต้องมีความสามารถในการโน้มน้าวหรือดึงดูดความสนใจของเกษตรกรให้เข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนให้ได้ ซึ่งวิทยากรแต่ละคนก็จะมีวิธีการหรือทักษะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป ตามที่วีระชัย ตั้งสกุล (2549, น. 297-298) ได้กล่าวไว้ถึงอิทธิพลของผู้ส่งสารทางด้านความดึงดูดใจ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่

1. การปรากฏกาย หมายถึง ลักษณะภายนอก ได้แก่ เพศ เชื้อชาติ ขนาดรูปร่าง สีผิว การแต่งกาย เป็นต้น

2. ความน่าชื่นชอบ หมายถึง ความรู้สึกดี หรือความรู้สึกทางบวกต่อผู้รับสาร อันอาจเกิดจากการปรากฏกายหรือพฤติกรรมของผู้ส่งสารเอง

3. ความคล้ายคลึง หมายถึง ความคล้ายคลึงระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารทั้งในด้านทัศนคติ พื้นฐานชีวิตและการปรากฏกาย

ซึ่งทั้งความน่าเชื่อถือและความดึงดูดใจของวิทยากรนี้เองที่สามารถโน้มน้าวใจเกษตรกร ให้เปิดรับแนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพ

แนวทางเกี่ยวกับผู้รับสาร ได้แก่ การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ซึ่งในที่นี้ คือ เกษตรกรที่เข้าอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี การวิเคราะห์กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายนี้ จะทำทุก ๆ ครั้งก่อนการอบรมและในระหว่างการอบรม เพราะทำให้วิทยากรในฐานะผู้สื่อสารสามารถรู้จักลักษณะทางประชากรของเกษตรกรและจะช่วย ให้เข้าใจและสามารถคาดคะเนพฤติกรรมกรับสารของเกษตรกรไว้ล่วงหน้าได้ เพราะฉะนั้นก่อน การอบรมและในระหว่างการอบรมวิทยากรจะต้องมีการวิเคราะห์เกษตรกรอยู่ตลอดเวลา เพื่อเลือก เนื้อหาการสื่อสารและช่องทางการสื่อสารได้ตรงกับความสนใจ ความพอใจ และความต้องการของ เกษตรกรแต่ละกลุ่ม

ซึ่งลักษณะการวิเคราะห์ผู้รับสารเป้าหมายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ (ณรงค์ สมพงษ์, 2535, น. 69-70; พนม คลีฉายา, 2549, น. 5-6; อรวรรณ ปิณฑโฆวาท, 2549, น. 70) ก็จะเป็นไปตามแนวคิดของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ได้แก่

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา รายได้ ลักษณะทางอาชีพ สถานะทางสังคม สถานภาพสมรส ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล เชื้อชาติ วัฒนธรรม เป็นต้น

2. ลักษณะทางจิตวิทยา ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ ความเชื่อ ทักษะคิด ความรู้ ความต้องการ ค่านิยม แรงจูงใจ บุคลิกภาพ แนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

3. ลักษณะทางภูมิประเทศและที่ตั้งชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ ภูมิประเทศที่ตั้งของที่อาศัย ภูมิอากาศ เส้นทางคมนาคม ลักษณะที่ตั้งชุมชนหรือการรวมกลุ่มชุมชน สภาพอากาศ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4. ลักษณะด้านความรู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี และการปฏิบัติ เกี่ยวกับอาชีพที่เกี่ยวข้อง ความสามารถในการอ่าน การเขียน แหล่งความรู้ในท้องถิ่น ความรู้และ ทักษะที่มีต่อปัญหาหรือแนวทางการพัฒนา

จะแตกต่างจากแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ตรงที่ ไม่ได้วิเคราะห์ ลักษณะเกี่ยวกับ สื่อที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ สื่อมวลชน เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซึ่งควรทราบถึงแผนผังรายการที่ออกอากาศ คอลัมน์ รวมทั้งนักข่าว บรรณาธิการ ผู้ผลิต รายการ สื่อในชุมชน เช่น หอกระจายข่าว แผ่นป้ายติดประกาศ เป็นต้น

นอกจากนี้ในประเด็นเกี่ยวกับผู้รับสารยังมีเรื่อง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ เกษตรกร ซึ่งจากการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรถือเป็นนโยบายหลักของสถาบัน พัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยได้เปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วม ในทุกระดับตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน วางแผน การเข้ามาเป็น

วิทยากร มาเป็นศูนย์เครือข่าย เรียกได้ว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอน เพราะยึดในหลักการที่ว่า การสร้างองค์ความรู้ของเกษตรกรต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน โดยให้เกษตรกรได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่การเข้ามาศึกษา เรียนรู้ และเปลี่ยนบทบาทจากผู้เรียนมาเป็นผู้ถ่ายทอด เพราะฉะนั้น “การมีส่วนร่วม” จึงมีความสำคัญต่อเกษตรกรทุกคน ตั้งแต่การเริ่มศึกษา และจะทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเกิดการพัฒนาอาชีพของเกษตรกร

ซึ่งเป็นไปตามหลักสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) ของ Shirley (1993) คือ กระบวนการร่วมกันคิด ฟัง และเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก วิเคราะห์ประเด็นปัญหา แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทาง และตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกจะนำไปสู่การสร้างสำนักเชิงสาธารณะและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทางที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

นอกจากนี้ในกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุด ตั้งแต่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของเกษตรกร ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning) ได้แก่ การที่เกษตรกรมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ นับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation) ได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ และการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
3. การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in utilization) ได้แก่ การนำเอา กิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in benefit-sharing) ได้แก่ การแจกจ่ายประโยชน์ต่าง ๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation) ได้แก่ การให้เกษตรกรได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป

ซึ่งกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับและถ้าจะจำแนกตามเกณฑ์ที่กมลรัฐ อินทรทัศน์ และคณะ (2547) ได้แบ่งระดับของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ โดยเรียงจากระดับที่น้อยที่สุด หรือระดับที่เป็นฐานที่สุดไปจนถึงมากที่สุด คือ

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร หรือผู้ใช้สาร
2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร ผู้ผลิต ผู้ร่วมผลิต ผู้ร่วมแสดง
3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน หรือผู้กำหนดนโยบายการสื่อสารนั้น ๆ

จะพบว่าเกษตรกรในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้ง 3 ระดับ คือ มีส่วนร่วมทั้งในฐานะผู้รับสาร ในฐานะผู้ส่งสารและในฐานะผู้วางแผน

ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรยังพบว่าจะต้องมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยอื่น ๆ หรือมีปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นไปตามหลักที่ William Reeder ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ได้ทำให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ (อ้างถึงใน กนกวัฒน์ วงศ์ลักษณะพันธ์, 2542, น. 30)

1 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับ ความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน

2 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีคุณค่าสอดคล้อง กับผลประโยชน์ของตน และถ้าเกษตรกรคนใดเห็นว่ามันไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ตนก็จะออกจาก การมีส่วนร่วมไป

3 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่ ส่งเสริมและปกป้อง รักษาผลประโยชน์ของตนเอง

4 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อตนเองได้เคยมีประสบการณ์ที่ เป็นอคติต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว

5 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับ สิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้

6 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของ ตนเองเป็นใหญ่

7 การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของเกษตรกรจะกระทำโดยการบีบบังคับ ไม่ได้

8 การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของเกษตรกรย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและ จารีตประเพณี

9 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเอื้ออำนวย

10 การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของเกษตรกรย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ

11 เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น
ยั่วยุ และจูงใจให้เกิดขึ้น

กลยุทธ์การสร้างสาร (M)

สาร (Message) ถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการสื่อสารของสถาบันพัฒนา
การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งความสำเร็จหรือประสิทธิภาพของการสื่อสาร ขึ้นอยู่
กับ “สาร” เป็นสำคัญ ทางสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีจึงได้ให้
ความสำคัญกับสารเป็นอันดับแรกในการสื่อสารแต่ละครั้ง ซึ่งเนื้อหาสารจะต้องคล้องกับความ
ต้องการและบริบทของเกษตรกรผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ

สอดคล้องกับกิปสัน และ ฮานน่า (Gibson & Hanna, 1992, อ้างถึงใน วิระชัย ตั้งสกุล,
2549, น. 282) ที่กล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้สร้างสารต้องคำนึงถึง คือ

1. คุณภาพของเนื้อหา การสร้างสารต้องคำนึงถึง เนื้อหาสารที่สื่อออกไปว่ามีคุณค่า
มีความเกี่ยวพัน และความสำคัญต่อผู้รับสารหรือไม่

2. ความน่าสนใจต่อผู้รับสาร ผู้รับสารต้องเลือกสร้างสารที่ตรงกับความต้องการของ
ผู้รับสาร โดยต้องมีความเข้าใจต่อผู้รับสารว่ามีความรู้สึกรู้สึกหรือความต้องการอย่างไร

3. ขอบเขตของเนื้อหาที่ต้องการสื่อสาร สารที่สื่อออกไปนั้นจะมีเนื้อหามากน้อย
เพียงใด ครอบคลุมประเด็นใดบ้าง

4. ความเกี่ยวข้องกับความคิด สารที่สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้ดี ต้องมีความเกี่ยวข้อง
หรืออยู่ในความสนใจของผู้รับสาร และมีผลกระทบต่อผู้รับสาร

5. จำกัดความลึกของสาร เป็นการกำหนดว่าจะให้รายละเอียดกับผู้รับสารมากน้อย
แค่ไหน สารนั้นมีความยากง่ายขนาดไหน เรื่องของพื้นที่ (space) และเวลา (time)

และจากการศึกษารูปแบบการนำเสนอสาร พบว่า กลยุทธ์การนำเสนอสารอย่างเป็น
ขั้นเป็นตอนนั้น แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เปิดสมองบ่งหนทางความคิด เป็นขั้นตอนในการสร้างความตระหนักรู้ให้แก่
เกษตรกรนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกษตรกรเกิดความเชื่อและอยากปรับเปลี่ยนวิธีการในการดำเนิน
ชีวิตนอกจากนี้การสร้างความรู้ยังมุ่งเน้นให้เกษตรกรคำนึงถึงสภาพปัญหาในปัจจุบัน
คำนึงถึงองค์ความรู้ในท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิมและแสดงให้เห็นด้วยการมีสภาพไร่นาจริง
และให้เกษตรกรได้สัมผัสจริงจนเกิดความตระหนัก

ขั้นที่ 2 ถ่ายโอนความรู้ เป็นขั้นตอนในการปลูกฝังวัฒนธรรมพอเพียงให้เกิดขึ้น ด้วยการทำกิจกรรมพอเพียง ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงขั้นก้าวหน้า

ขั้นที่ 3 ส่งเสริมปฏิบัติ เป็นขั้นตอนหลังจากการอบรมแล้ว ที่เกษตรกรก็จะต้องวางแผน และนำแผนที่วางไว้กลับไปปฏิบัติจริงในไร่นาของตนเอง โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการฝึกฝนตามหลักสูตรไปประยุกต์ใช้จริง

ซึ่งขั้นตอนทั้ง 3 มีความแตกต่างกับทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่นวัตกรรม (Diffusion of Innovation) ของ Everett M Rogers ที่มี 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นความรู้ (Knowledge)
2. ขั้นโน้มน้าวใจ (Persuasion)
3. ขั้นตัดสินใจ (Decision)
4. ขั้นลงมือปฏิบัติ (Implementation)
5. ขั้นการยืนยัน (Confirmation)

กลยุทธ์การใช้สื่อ (C)

การใช้สื่อถือเป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่สำคัญของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ในการเลือกใช้สื่อแต่ละครั้งของการอบรมต้องเลือกให้เหมาะสมกับผู้เข้าอบรมแต่ละครั้ง ผู้เข้าอบรมต้องสามารถเข้าถึงสื่อได้ง่าย และต้องสามารถเข้าใจเนื้อหาสาระที่ต้องการจะส่งไปยังผู้รับสารด้วย นั่นคือ สื่อจะต้องมีประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือ ซึ่งสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้เลือกใช้สื่อที่หลากหลาย ทั้งการใช้สื่อบุคคล การใช้สื่อเฉพาะกิจ การใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่ออย่างบูรณาการ

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยากร ท่อแก้ว (2549, น. 41-42) ที่พบว่า การกำหนดแนวทางการกำหนดกลยุทธ์การใช้สื่อก็จะพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านความสะดวกในการเข้าถึง โดยพิจารณาว่า สื่อใดที่ผู้รับสารเป้าหมายจะเข้าถึงได้ง่ายที่สุด
2. ด้านการครอบคลุมสื่อ หมายถึง ความสามารถหรือประสิทธิภาพของสื่อที่จะไปถึงผู้รับ โดยพิจารณาจากการครอบคลุมพื้นที่หรือบริเวณที่ผู้รับสารอาศัยอยู่
3. ด้านประสิทธิผลของสื่อ พิจารณาได้จากการเรียกความสนใจ การให้ความเข้าใจ การชักจูงใจ และการสร้างความจดจำ
4. ด้านความน่าเชื่อถือ โดยทั่วไปกล่าวกันว่า สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความน่าเชื่อถือในแง่ของข่าวสารมากที่สุด รองลงมาคือ สื่อหนังสือพิมพ์

ส่วนการกำหนดกลยุทธ์การใช้สื่อจะเป็นการวิเคราะห์ว่าควรใช้สื่ออะไร ด้วยวิธีการนำเสนออย่างไร เมื่อไร จึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้นได้จะเป็นหน้าที่ของวิทยากรที่จะเลือกใช้สื่อใดสื่อหนึ่งหรือหลายสื่อร่วมกันโดยพิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก

ซึ่งก็เป็นไปตามที่พนม คลีฉายา (2549, น. 7) ได้วิจัยและสรุปเกี่ยวกับการใช้สื่อว่าต้องพิจารณา 2 ประเด็น คือ

วิธีการใช้สื่อ เป็นการพิจารณาถึงวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และวิธีการประยุกต์ใช้สื่อให้เกิดผลตามที่ต้องการ

ประเภทของสื่อ เป็นการพิจารณาว่าจะใช้สื่ออย่างไร อะไร

เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

เครือข่ายการสื่อสาร

เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ แกนนำเครือข่าย สมาชิกเครือข่าย และพันธมิตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการระบอบบทบาทเชิงการสื่อสารของบุคคลในเครือข่าย ของปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2547) ที่กล่าวว่า “โดยภาพรวมในแต่ละเครือข่ายมักประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ 1. แกนนำเครือข่าย 2. สมาชิกเครือข่าย 3. พันธมิตร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของผกามาศ ธนพัฒน์พงศ์ (2545) ที่พบว่า ลักษณะเครือข่ายของชมรมสื่อมวลชนเกษตรแห่งประเทศไทย มีองค์ประกอบของเครือข่าย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิก และกลุ่มพันธมิตร ซึ่งองค์การทั้ง 3 กลุ่มนี้จะมีการติดต่อเชื่อมโยงกันอยู่เสมอ ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) กล่าวว่า เครือข่ายเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กร ที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายและวิธีการทำงานของตนเอง ถึงแม้จะไม่มีกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อจะขอความช่วยเหลือก็สามารถติดต่อได้

โดยเครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์มีทิศทางในการสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Network) คือ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ สมาชิกภาคีเครือข่าย และพันธมิตร มีสถานะภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และไม่ได้มีการสั่งการลงมาจากเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่ง แต่เป็นการสื่อสารจากเครือข่ายในระดับเดียวกัน และมีการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) ทำให้เครือข่ายเกิดการพัฒนา

เพราะสามารถระดมความคิดช่วยกันในการสร้างสรรค์กิจกรรมและหลักสูตรต่าง ๆ ในทำนองเดียวกับการสื่อสารภายในของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติที่มีการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) และทิศทางการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal Network)

ซึ่งสอดคล้องกับปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2543) ได้กล่าวถึงการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal Communication) และการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ระหว่างบุคคลโดยที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้แสดงออกซึ่งอำนาจที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง หรือการสั่งการ เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตาม แต่เป็นการสื่อสารในลักษณะของกระบวนการหารือร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความหมายร่วมกัน ตลอดจนการร่วมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน กาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวว่า การสื่อสารที่มีลักษณะเป็นแนวนอน เป็นการสื่อสารที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อที่จะเรียนรู้หาความหมาย ความเข้าใจร่วมกัน ทำให้การสื่อสารมีลักษณะบ่งบอกถึงความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีของกันและกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารได้สลับบทบาทกันเป็นผู้พูดและผู้ฟัง

แกนนำเครือข่าย

แกนนำเครือข่ายประกอบด้วย มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ และสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นดาวเด่น (Star) ในเครือข่าย ทำหน้าที่เชื่อมร้อยความสัมพันธ์กับเกษตรกรทั้งเกษตรกรในเครือข่ายและนอกเครือข่าย โดยมีการส่งต่อข้อมูลความรู้ไปสู่ภายนอกรวมถึงการรับข้อมูลจาก ภายนอกมากระจายต่อในเครือข่าย ทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานดำเนินกิจกรรม และร่วมมือกับเครือข่าย เพื่อร่วมกันเผยแพร่ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และยังทำหน้าที่ในการแนะนำเบื้องต้นแก่กลุ่มที่ต้องการเข้าร่วมเครือข่าย และมีมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ คอยควบคุมข้อมูล (Gatekeeper) ในเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากมีความสามารถในการควบคุมข่าวสารหรือกระจายข่าวสารกับภาคีเครือข่าย ว่าข่าวสารใดควรปรึกษาหารือในกลุ่มแกนนำหรือควรเผยแพร่ไปสู่สมาชิกและพันธมิตรของเครือข่าย เมื่อพิจารณาแล้วก็จะส่งเรื่องมายัง เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (คกช.) ที่คอยทำหน้าที่สะพาน (Bridge) ในการเชื่อมประสานสมาชิกเครือข่ายเข้าด้วยกัน หรือศูนย์ประสานงานเครือข่ายที่ทำหน้าที่เป็นล่าม (Liaison) ที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่ได้ติดต่อกันโดยตรงเข้าด้วยกัน นอกจากนี้สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ยังทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์รวมในการติดต่อประสานงานดำเนินกิจกรรม และร่วมมือกับเครือข่าย เพื่อร่วมกันเผยแพร่ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ดำเนินไปได้อย่าง

ราบรื่น และยังทำหน้าที่ในการแนะนำเบื้องต้นแก่กลุ่มที่ต้องการเข้ามาร่วมเครือข่าย การสื่อสารจึงเป็นลักษณะการสื่อสารจากศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดเรื่องรูปแบบการสื่อสารของ Leavitt (1964) ที่พบว่า รูปแบบการสื่อสารภายในภาคีเครือข่ายแบบมีศูนย์กลางเป็นการสื่อสารที่คนใดคนหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นศูนย์กลาง หรือทางผ่าน โดยที่สมาชิกคนอื่น ๆ ไม่มีการติดต่อกันโดยตรงแต่ต้องผ่านคนกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของรณชาติ บุตรแสนคม (2545) ที่พบว่า คุณฉัตรชัย เชื้อรามัญ เป็นศูนย์กลางข้อมูลของเครือข่ายขบวนการตาดีบะรด โดยมีหน้าที่เป็นผู้รับเรื่องราว และแจ้งข่าวสารไปยังสมาชิกผ่านการใช้จดหมาย และทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือ

สมาชิกเครือข่าย

สมาชิกเครือข่ายประกอบด้วย 8 หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาสังคม ดังนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โครงการต้นกล้าอาชีพ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เกษตรอำเภอศรีประจันต์ สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์ สุพรรณบุรี และวัดเกาะ โดยในเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ยังมีการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ซึ่งเป็นการไหลของข่าวสารที่เกิดขึ้นในกลุ่มย่อย (Subgroups) ของเครือข่ายและเป็นสมาชิกของเครือข่าย ซึ่งเป็นการรวมตัวของ 4 เครือข่าย ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะมีลักษณะเป็น Hubs คือ เป็นหน่วยงานที่เป็นจุดที่มีศักยภาพในการเชื่อมต่อในเชิงการกระจายข้อมูลข่าวสาร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จะมีลักษณะเป็น Nodes คือ เป็นหน่วยงานที่เป็นจุดต่าง ๆ ที่เชื่อมต่อกันในกลุ่มย่อย และมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างทั่วถึง เส้นทางการสื่อสารมีการไหลเวียนข้อมูล (Information flow) ในลักษณะการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ศูนย์กลางเครือข่าย (Hubs) เป็นแหล่งข้อมูลและมีอิทธิพลในการถ่ายทอดความคิดเห็น รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากจะเปรียบเทียบการสื่อสารในกลุ่มย่อยนี้กับเครือข่าย จะพบว่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีลักษณะเป็นผู้ที่รวบรวมข่าวสารภายในกลุ่มย่อยและมีส่วนในการกำหนดนโยบายของกลุ่มย่อย และเป็นตัวแทนกลุ่มไปทำการสื่อสารกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี อีกต่อหนึ่ง ซึ่งความเป็น Hubs ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะเป็นลักษณะของ Hubs ขั้วคราวซึ่งแตกต่างจาก ความเป็น Hub ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้การเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยความเป็น Hubs ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในภาวะปกติจะเกิดขึ้นเพียงปีละ 1-2 ครั้งเท่านั้นตามการเบิกจ่ายงบประมาณประจำปีของราชการ นอกจากนี้ก็จะเกิดขึ้นได้อีกในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายจากรัฐบาลหรือการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลนั่นเอง หลังจาก

นั่นทั้งความเป็น Hubs แล้วความเป็น Nodes ของสมาชิกในกลุ่มย่อย ก็จะกลับสู่สภาพการเป็นสมาชิกเครือข่ายธรรมดาที่มีการติดต่อสื่อสารกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ในรูปแบบวงล้อ (Wheel Network) ตามปกติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชินทัตย์ บุญพัก (2550) ศึกษาเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารของโครงการอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล พบว่า “การเป็น Hubs ของเทศบาลเมืองศรีราชาเปรียบเสมือน Hubs เฉพาะกิจ คือเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น หลังจากนั้น เทศบาลเมืองศรีราชาจะกลับคืนสู่สภาพการเป็นภาคีเครือข่ายธรรมดาที่มีการติดต่อสื่อสารกับกองทัพเรือในรูปแบบวงล้อ (Wheel Network)”

พันธมิตร

พันธมิตร คือ หน่วยงานภายนอกที่ไม่ได้เป็นภาคีเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ แต่มีส่วนช่วยในการสนับสนุนเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในเรื่องต่าง ๆ หลังจากได้ติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายของสถาบันฯ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสถาบันฯ และภายนอก ได้แก่ เครือทีวีบูรพา เครือพาโนรามา มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ผู้แทนเกษตรทำนาอินทรีย์ภาคกลาง สสส. สุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาถึงการรวมตัวของพันธมิตรเครือข่ายแล้ว พบว่า เป็นการรวมกันเพื่อผลประโยชน์ ทั้งผลประโยชน์ที่เป็นส่วนรวมและผลประโยชน์ที่เป็นส่วนรวม กล่าวถึงผลประโยชน์ที่เป็นส่วนรวม คือ ทั้งพันธมิตรและสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีต่างก็ได้ช่วยกันเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนสร้างแรงบันดาลใจและให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป เป็นต้น ส่วนผลประโยชน์ส่วนตัวนั้นในส่วน of สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ได้รับการรู้จักจากประชาชนและเกษตรกรทั่วไปเพราะได้เผยแพร่ของทั้งสื่อโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ ฯลฯ ส่วนพันธมิตร ได้ข้อมูลไปใช้ในการจัดทำรายการต่าง ๆ ของตน ในส่วนของพันธมิตรที่ไม่ใช่สื่อก็จะได้รับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความเป็นไปในแวดวงเกษตร การพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเกิด มาอ่อง (2537) ที่ว่าเหตุของการเข้าร่วมกลุ่มกัน นอกจากทำประโยชน์เพื่อสังคมแล้วยังแฝงด้วยผลประโยชน์ส่วนตน ดังนั้น การเป็นเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีจึงเกิดขึ้นเมื่อมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่าง แกนนำ สมาชิก และพันธมิตร ในส่วนของพันธมิตรจะมีบทบาททางการสื่อสารเป็นคนขอบข่าย (Boundary spanning) เป็นการสื่อสารของเครือข่ายที่มีการติดต่อสื่อสารกับพันธมิตรซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกเครือข่าย เป็นการนำข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่ายไปทำการสื่อสารแลกเปลี่ยนกับภายนอกเครือข่าย และได้ข้อมูลใหม่ ๆ ใหม่ ๆ ไปทำการสื่อสารต่อในเครือข่าย

นอกจากนี้ยังมีอีก 2 บทบาททางการสื่อสารของเครือข่าย คือ คู่ปลีกลีวเวก (Pair-Isolate role) ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอศรีประจันต์ มีบทบาททางการสื่อสารเป็นคู่ปลีกลีวเวกทำการสื่อสารกับวัดเกาะ โดยจะมีการพูดคุยกันในประเด็นของการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงสถาบันฯ และวัดเกาะ ให้เกษตรกรได้เข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ โดยที่ไม่สนใจที่จะติดต่อกับสมาชิกเครือข่ายคนอื่น ๆ และผู้ปลีกลีวเวก (Isolate role) ได้แก่ สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์สุพรรณบุรี ซึ่งทำให้ทิศทางของข้อมูลข่าวสารเป็นแบบวงล้อ (Wheel Network) มีบทบาททางการสื่อสารที่มีลักษณะเก็บตัว ไม่สูงส่งหรือติดต่อกับสมาชิกเครือข่ายอื่น ๆ ด้วยกันเอง กล่าวคือ ถ้ามีการติดต่อสื่อสารในเครือข่ายจะมีการติดต่อสื่อสารกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์โดยตรง

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่

ปัจจัยด้านความศรัทธาในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื้อหาและหลักสูตรต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีก็ได้ยึดหลักการนี้เป็นกรอบ นอกจากนี้ยังเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและมีผู้ศรัทธาในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำนวนมากในสังคม รวมถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่และการทำการเกษตรแบบเคมี จึงทำให้นานหลายทางมุ่งหน้าเข้าสู่ถนนสายพอเพียง เข้ามาสนับสนุน ร่วมมือกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ดังที่ ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง (สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553) ได้กล่าวว่า “เรายึดแนวคิดของในหลวง เชื่อในแนวทางนี้ เราได้ลองทำแล้วเห็นผลสำเร็จตามที่พระองค์ท่านดำรัสไว้ หลายคนที่เชื่อและศรัทธาแบบเราก็เข้ามาช่วยกันทำงาน เข้ามาช่วยกันเรียนรู้ มากขึ้น ๆ ก็ขยายความมีออกไป” สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ เย็นจะบก (2547) ที่พบว่า จากการที่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถย่นระยะเวลาในขั้นตอนการยอมรับนวัตกรรมได้เพราะเป็นขั้นตอนแรกผู้ที่มีความสำคัญ คือ องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะในบริบทของสังคมไทย คือ เป็น

ประมุขของประเทศ ซึ่งสามารถในเชิงทฤษฎีได้ว่าพระองค์ทรงมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางความคิด และสร้างความเชื่อถือศรัทธาได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยด้านนโยบาย

คณะกรรมการนโยบายและสมาชิกในเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (คกช.) ส่วนใหญ่ประกอบด้วยบุคคลที่ใกล้ชิดเกษตรกรและเกษตรกรอยู่แล้ว ทำให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี จึงเป็นผลให้นโยบายที่กำหนดออกมาสอดคล้องกับความต้องการ และสภาพปัญหาของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริเมษ กลีบแก้ว (2551) ที่พบว่า ผู้ที่กำหนดนโยบายเพื่อมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีความใกล้ชิดกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในพื้นที่ และทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นอย่างดี จะส่งผลให้นโยบายที่กำหนดออกมานั้นสอดคล้องกับการแก้ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับนโยบาย คือ เข้าไปเป็นคณะกรรมการนโยบายของมูลนิธิฯ รวมถึงการทำหน้าที่วิทยากรก็เปิดโอกาสให้เกษตรกรที่ผ่านการอบรมและนำองค์ความรู้ที่ได้กลับไปทำจนประสบความสำเร็จ มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นก็กลับเข้ามาเป็นที่วิทยากร นอกจากนี้ในขั้นตอนของการอบรมและการประเมินผลก็เปิดโอกาสให้เกษตรกรอย่างเต็มที่ในการมีส่วนร่วม แล้วเกษตรกรหลายคนก็ผ่านการอบรมกลับไปรวมกลุ่มกันแล้วทำการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้กันภายในกลุ่ม จนเกิดเป็นกระบวนการหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น หรือนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปเผยแพร่ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ของตนที่ไม่ได้มาอบรม เป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรตัวจริงเสี่ยงจริงเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับนโยบาย ไปจนถึงระดับปฏิบัติการ เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของนนทยา หงรัตน์ (2550) ที่ค้นพบเกี่ยวกับประเด็นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในห้องเรียนและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนชาวนา ได้แก่ การริเริ่ม การวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผล

ปัจจัยด้านงบประมาณ

สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ ได้รับงบประมาณสนับสนุนในรูปของค่าอบรมจาก 3 หน่วยงานหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โครงการต้นกล้าอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของนนทยา หงรัตน์ (2550) ที่พบว่า องค์การภาครัฐได้เข้ามา มีบทบาทในการส่งเสริมให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะในแง่ของการให้การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารและงบประมาณ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอำนาจ อนันตชัย

(อ้างถึงใน ใจทิพย์ สอนดี, 2543, น. 52) ได้กล่าวว่า ความสำเร็จของการระดมความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น กลไกการประสานงาน งบประมาณ ปัจจัย การดำเนินงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตามความต้องการอันจำเป็นของประชาชน รวมทั้งการติดตามประเมินผลดูแลรักษาต่อไป

ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ

เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติมีการประชุมเครือข่ายกันทุก 2 เดือน โดยเวียนไปตาม ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติของสมาชิกในภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข่าวสารกันอยู่ตลอดเวลา โดยทางเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติใช้หลักโซ่ที่เชื่อมร้อยกัน 3 เส้น คือ ทิวสามัญญตา คือ มีทิวตรงกัน ยึดหมั่นในอุดมการณ์เดียวกัน เป็นขบวนการคืนชีวิตให้แผ่นดิน ทำงานได้โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แม้ไม่ได้อะไรตอบแทนเลย ศีลสามัญญตา คือ มีศีลร่วมกัน มีข้อปฏิบัติร่วมกัน คือการประชุมเป็นเนืองนิตย์ ต้องเสียสละเวลา เสียสละโอกาส เสียสิทธิ์ เกิดผลประโยชน์ร่วมกันอาจเป็นอุดมการณ์, ความรู้, เงิน, ประโยชน์ที่เห็นจับต้องได้หรือไม่ได้ และวิสามัญญตา คือ ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง ได้มิตร ได้เพื่อน ได้รู้จักเข้าใจกันและกัน เห็นเหมือน ก็มีความสุข เห็นต่างก็อยู่ด้วยกันได้ จึงทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถขับเคลื่อนงานไปได้ สอดคล้องกับแนวคิดความผูกพันของกลุ่มที่โรเจอร์และคินเคด (Rogers and Kincaid, 1981) ได้กล่าวว่า การพบปะติดต่อสื่อสารกันเป็นประจำ ทำให้เกิดความรู้สึกคุ้นเคยและทำให้เกิดความรู้สึกไว้นื้อเชื่อใจเหมือนเป็นเครือญาติหรือพวกพ้องเดียวกัน สอดคล้องกับชอ (Shaw, อ้างถึงใน หลุยส์ จำปาเทศ, 2522) ที่กล่าวว่า ความใกล้ชิดสนิทสนมกันมีส่วนให้มีการรวมกลุ่มกันได้

ปัจจัยด้านความเชี่ยวชาญของวิทยากร

วิทยากรถือเป็นสื่อบุคคลที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของสถาบันฯ ดังนั้นวิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ต้องได้รับการอบรมทั้งก่อนที่จะมาเป็นวิทยากรและทุก 2 เดือนจะต้องเข้าอบรมวิทยากรเพื่อปรับองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ กับวิทยากรจากศูนย์เครือข่ายอื่น ๆ ทั่วประเทศ จึงทำให้มีความเชี่ยวชาญและมีองค์ความรู้เทคนิคใหม่ ๆ อยู่เสมอ รวมกับประสบการณ์จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงทำให้วิทยากรของสถาบันฯ มีความพร้อมในทุก ๆ ด้านที่จะถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกร สอดคล้องในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะของสื่อบุคคลโดยงานวิจัยของกนกรัตน์ สุขวัฒนา (2534) พบว่าเกี่ยวกับสื่อบุคคลว่าเป็นสื่อที่มุ่งเน้นการสื่อสารแบบยวดยวิถี (Two-way Communication) จึงทำให้สาระของการสื่อสารมีความชัดเจนมากกว่าสื่ออื่น ยิ่งผู้รับสารมีความเชื่อถือในตัวผู้ส่งสารจะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้นและปริมาณของปฏิกริยาตอบกลับ (Feedback) ในขณะที่ทำ การสื่อสารเกิดขึ้นในระดับสูง โดยเสถียร เขยประทับ (2525) ได้กล่าวว่าสื่อบุคคลสามารถจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

การอบรมไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์มีความเชี่ยวชาญพิเศษด้านการทำนาข้าวและจุลินทรีย์ชีวภาพ ดังนั้นจึงมีเกษตรกรบางส่วนที่ทำการเกษตรประเภทอื่นได้เข้ามาอบรมทำให้ได้รับความรู้ที่ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับ คัททิพ และ เซ็นเตอร์ (Cutlip & Center, 1987) ที่กล่าวว่า ชาวสารที่ดีจะต้องมีความหมายสำหรับผู้รับ โดยมีสาระประโยชน์แก่กลุ่มนั้น ๆ หรือมีสิ่งที่เค้าต้องการจะได้รับผลประโยชน์

ปัจจัยด้านความตั้งใจในการเข้าร่วม กลุ่มเกษตรกรที่มาในโควต้าของธนาคารเพื่อการเกษตรเป็นเกษตรกรที่ต้องการพักชำระหนี้ โดยธนาคารเพื่อการเกษตรมีเงื่อนไข คือ ต้องเข้ารับการอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีในหลักสูตร 5 วัน 4 คืน ซึ่งทำให้เกษตรกรบางรายไม่สมัครใจมาร่วมอบรมจึงเกิดปัญหาตามมา เช่น การไม่สนใจในการอบรม การขาดการอบรมและที่เป็นปัญหาร้ายแรง คือ การจ้างเกษตรกรคนอื่นมาอบรมแทนตน ซึ่งหากกล่าวถึงประเด็นนี้ในเชิงศาสนาอาจพบได้ว่า เกษตรกรที่มีพฤติกรรมเช่นนี้เป็นผู้ที่ขาดซึ่งคุณธรรม จริยธรรม และอาจเป็นตัวชี้วัดสภาพความเสื่อมโทรมและค่านิยมทางสังคมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546) ที่ค้นพบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า ประชาชนต้องมีความเต็มใจ เห็นประโยชน์ในการเข้าร่วมโดยมิได้ถูกบังคับ และมีความพร้อมที่จะเข้าร่วม

เกษตรกรไม่นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปปฏิบัติ มีหลายกรณีที่เกษตรกรมาอบรมกับทางสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีแล้วไม่นำความรู้ที่ได้กลับไปประยุกต์ใช้ในไร่นาของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทิยา หุตานุวัตร และ ณรงค์ หุตานุวัตร (2543) ที่ค้นพบว่า การทำนาโดยไม่ใช้สารเคมีทุกชนิดเป็นสิ่งที่ขัดกับ “ความคุ้นเคย” ของชาวบ้านซึ่งทำการเพาะปลูกโดยใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงมาเป็นเวลานานนับสิบปี “ความไม่คุ้นเคย” ต่อการทำนาที่ไม่ใช้สารเคมีใด ๆ เลย จึงเป็นปัจจัยแรกที่เป็นสาเหตุอุปสรรคของขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ นอกจากนี้ ความเคยชินในวิธีการปลูกข้าวแบบดั้งเดิมมาที่เคยสารเคมีในการทำนามาก่อน เมื่อมาเข้าร่วมโครงการฯ และกฎระเบียบของโครงการฯมีมากกว่าการใช้สารเคมีในการทำนา

ปัจจัยด้านการเบิกจ่ายงบประมาณจากภาครัฐ การเบิกจ่ายงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐมีความล่าช้า ทำให้สถาบันต้องมีการสำรองจ่ายไปก่อน จึงทำให้บางครั้งทำให้ต้องกู้ยืมเงินจากเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติมาใช้ในการบริหารงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริเมษ กลีบแก้ว (2551) ที่พบว่า งบประมาณที่นำมาบริหารจัดการอาจจะไม่ครอบคลุมกับ

เกษตรกรทั้งโครงการ เมื่อเกษตรกรมาสมัครเข้าร่วมโครงการฯ เป็นจำนวนมาก การสนับสนุนงบประมาณอาจจะไม่สอดคล้องกับจำนวนเกษตรกรทำให้การบริหารงานของโครงการฯขาดประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การประชาสัมพันธ์ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี และกิจกรรมต่าง ๆ ของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติยังไม่เป็นระบบ มุ่งเน้นการใช้สื่อบุคคลในการบอกต่อและการชักชวนเท่านั้น แต่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออื่น ๆ เท่าที่ควร ถึงแม้ว่าจะสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชนแต่ก็ยังไม่เป็นระบบมากนัก ดังนั้นสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติจึงควรใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทอื่น ๆ เพื่อให้บุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชนรับรู้และเข้าร่วม โดยอาจเริ่มจากการใช้สื่อภายในท้องถิ่นก่อน เช่น วิทยุชุมชน เป็นต้น แล้วหาเครือข่ายด้านสื่อประเภทอื่น ๆ ตามมา

2. ส่วนใหญ่ผู้ส่งสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จะใช้สื่อบุคคล โดยเฉพาะวิทยากร ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สื่อบุคคลควรมีการอบรมความรู้และติดตามข้อมูลด้านการเกษตรที่นอกเหนือจากกระบวนการผลิตด้วย อย่างเช่น สถานการณ์การเกษตรในปัจจุบัน การส่งเสริมการหาและขยายตลาด กระแสความต้องการของผู้บริโภคให้กับเกษตรกรในพื้นที่ด้วย เพื่อให้เกษตรกรจะได้มีการวางแผนในการบริหารจัดการและการลงทุนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ในส่วนของการกำหนดเนื้อหาสารนั้นสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีได้มุ่งเน้นที่การเรียนรู้จากเกษตรกรเป็นหลัก แต่ปัจจุบันการสื่อสารด้านการเกษตรได้หันไปใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตร รวมทั้งการนำเครื่องมือด้านการเกษตรที่ทันสมัยมาใช้ในการทำการเกษตร เพราะฉะนั้นสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีควรมีการปรับเนื้อหาให้มีความทันสมัยต่อการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการเรียนการสอนด้านการเกษตร

4. การอบรมในหลักสูตรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ใช้ระยะเวลานานที่สุดเพียง 5 วันเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นระยะเวลาในการเรียนรู้ที่สั้นเกินไป เพราะฉะนั้นควรมีการปรับปรุงหลักสูตรโดยแทรกเนื้อหาหรือกิจกรรมอื่น ๆ ลงไปและปรับเพิ่มระยะเวลาในการเรียนการสอนให้มากขึ้นอาจเป็นหลักสูตร 15 วัน หรือ 1 เดือน เป็นต้น

5. เนื่องด้วยกระแสการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีกำลังมาแรง จึงทำให้สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้รับงบประมาณสนับสนุนในรูปของค่าอบรมเกษตรกรจากหน่วยงานราชการ เช่น กระทรวงเกษตรฯ ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ อบต. รัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ยึดติดกับงบประมาณในส่วนนี้มากเกินไป ผู้วิจัยเห็นว่า ด้วยความเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนของสถาบันฯ จึงควรหารายได้จากหลากหลายช่องทางเพื่อที่จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติได้หากมีบางหน่วยงานถอดการสนับสนุนไป

6. ควรมีการติดตามประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง เพื่อเป็นการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารอันจะนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ ตามมา อีกทั้งเป็นการติดตาม ขยายผล และต่อยอดแนวคิด อุดมการณ์ในคงอยู่กับจิตสำนึกของเกษตรกรต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายและกลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นงานวิจัยเฉพาะของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีเท่านั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรศึกษาถึงเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติอื่น ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาเปรียบเทียบเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายและกลยุทธ์การสื่อสารต่อไป

2. การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวเครือข่ายและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยค้นพบว่า มีกลุ่มเกษตรกรย่อย ๆ ที่เข้ามาศึกษาและกลับไปรวมกลุ่มกัน ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรย่อย ๆ เหล่านี้จึงมีประเด็นทางการสื่อสารที่น่าศึกษา ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาถึงเครือข่ายย่อย ๆ เหล่านี้ด้วย เช่น กลยุทธ์การสื่อสารระหว่างเครือข่ายย่อย ๆ การสื่อสารภายในเครือข่ายย่อย ๆ การมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในเครือข่าย ฯลฯ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ชัดเจนของแต่ละเครือข่ายย่อย ๆ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เพื่อจะได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ปลอดภัยการศึกษาเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมในการอบรมและเกษตรกรที่เข้าร่วมแล้วไม่นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้